

УДК 811.111'373:141.22

Валентина Бойчук²

АФЕКТИВИ ЯК ВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПЕСИМІЗМУ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Досліджено структурні та функціональні особливості емоційних вигуків негативної оцінки, які є афективами-ідентифікаторами песимістичної комунікативної поведінки мовця. Виявлено корпус вигуків, потенційна здатність яких оформлювати песимістичні висловлення підтверджується контекстуальними маркерами песимізму, які вказують на експлікацію його якісних ознак. Установлено, що однослівні непохідні та похідні вигуки містять у структурі своїх лексичних значень одну або декілька сем песимізму, які вказують на його базові, суміжні та супутні ознаки, що є передумовою, яка визначає здатність даного вигуку до вживання у песимістичних висловленнях. Виявлено, що вигуки-словосполучення, які демонструють здатність до оформлення песимістичних висловлень, є похідними конструкціями, які представлені як вільними, так і усталеними (фразеологічними) сполуками. Песимістичний потенціал досліджуваних афективів-ідентифікаторів визначається впливом контекстуальних маркерів песимізму на контекстуально обумовлені смисли, які створюють песимістичний контекст. Доведено, що емоційні вигуки негативної оцінки вказують на мовленнєву реалізацію ситуативної песимістичної акцентуації.

Ключові слова: вигуки, песимістичне висловлення, песимістична комунікативна поведінка, афективи, якісні ознаки песимізму.

Постановка наукової проблеми та її значення. Песимізм як комплексний феномен, заснований на психологічних, соціальних, когнітивних та емоційних чинниках, відзначається певною специфікою мовленнєвої актуалізації. Мовленнєва діяльність, пов'язана із вираженням песимізму, як і інші види мовленнєвої діяльності, включає в себе мотиви, мету, певний комплекс дій із застосуванням засобів мовного коду, співвіднесеність із контекстом, ситуацією та різноманітними зовнішніми впливами [6, 27].

Оскільки одиницею мовлення є висловлення, саме у ньому взаємодіють виражені лексично, граматично та інтонаційно значення [3, 90], саме «висловлення занурено у відповідну ситуацію мовлення, отримуючи додатковий прагматичний і модальний компонент» [5, 62]. Відповідаючи всім зазначеним вище критеріям, песимістичні висловлення є одиницями мовлення, за допомогою яких відбувається експлікація якісних ознак, які вказують на індивідуально-психологічні та соціально-когнітивні аспекти явища.

Аналіз досліджень цієї проблеми. На сьогодні в межах антропологічної та комунікативної лінгвістичних парадигм досліджувалися такі типи особистостей: людина, що пізнає, людина вольова, людина нещира, людина іронічна [4], людина неправдива [7], людина агресивна [1] та ін. Одним з модусів буття людини в мові є людина песимістична, комунікативна поведінка котрої заслуговує на окреме дослідження з огляду на те, що в європейській культурній самосвідомості, особливо в європейській філософії останнього століття, ідея песимізму стала однією із тих, які дали творчий імпульс перегляду основ філософії.

Метою статті є виявлення особливостей функціонування афективів-ідентифікаторів песимістичної поведінки мовця. Ця мета передбачає виконання таких *завдань*: 1) установити корпус емоційних вигуків негативної оцінки, які здійснюють лексичне оформлення песимістичних висловлень; 2) з'ясувати структурні особливості вигуків – ідентифікаторів песимізму; 3) виявити семи песимізму, які визначають потенційну здатність афективів до оформлення песимістичних висловлень.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Результатом функціонування емоційних факторів, які супроводжують діяльність комуніканта-песиміста, є формування негативних емоцій та переживань, що призводить до фіксації песимістичних диспозицій

² ♥ Бойчук В., 2015

та виникнення песимістичного настрою. Емоційна складова песимізму отримує мовленнєве втілення за допомогою лексичних одиниць, що містять у своїй семантиці емотивний компонент, тобто емотив [8, 96–98]. Під емотивами розуміють мовні одиниці, в семантичній структурі яких міститься семантична ознака, завдяки якій ці одиниці адекватно вживаються всіма носіями мови для вираження емоційного ставлення або стану мовця [8, 24–25]. Із трьох типів емотивів, виокремлених В. І. Шаховським (афективи, конотативи, потенціативи), саме афективи, тобто слова, що означають емоцію без її називання, є тими лексичними одиницями, які здійснюють лексичне оформлення песимістичних висловлень.

Під час дослідження встановлено, що афективами – ідентифікаторами песимістичної комунікативної поведінки мовця є емоційні вигуки негативної оцінки, мотивом вибору яких є індивідуальні особливості переживання негативних емоцій, що супроводжують прояви песимістичної акцентуації.

У ході опрацювання фактичного матеріалу з художніх творів англійських та американських письменників ХХ–ХХІ сторіч методом суцільної вибірки виокремлено 52 вигуки, песимістичний потенціал яких підтверджується контекстуальними маркерами песимізму, які в межах досліджуваних песимістичних висловлень вказують на експлікацію якісних ознак песимізму. Контекстуальна обумовленість вигуків – ідентифікаторів песимізму визначається їх багатозначністю та здатністю виражати широкий спектр інколи полярних емоцій.

Для семантичного аналізу виокремлених вигуків використано: The Longman Dictionary of Contemporary English, American Heritage Dictionary of the English Language, Collins English Dictionary Complete and Unabridged, Kernerman English Multilingual Dictionary, McGraw-Hill Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs, Random House Kernerman Webster's College Dictionary, Webster's Revised Unabridged Dictionary.

Беручи за основу класифікацію О. В. Каптюрової [2, 26–32], ми поділяємо вигуки – ідентифікатори песимізму на: 1) однослівні непохідні; 2) однослівні похідні; 3) вигуки–словосполучення. Однослівні непохідні вигуки є фонетично оформленими знаками, які обслуговують емоційну сферу життя людини та не належать до певної частини мови. Виявлено, що тенденцію до лексичного оформлення песимістичних висловлень виявляють такі однослівні первісні непохідні вигуки: *Ah! Aw! Ay / Aye! Bah! Heigh-ho! Ho-hum! Huh! Humph! O! Oh! Pshaw! Tsk! Ugh! Uh! Uh-uh! Uh-oh! Um / umm! Yuck / yuk!*

Однослівні похідні вигуки є ресемантизованими повнозначними частинами мови, які, втративши свої категоріальні ознаки, почали виконувати функції, притаманні вигукам. Серед даних вигуків у песимістичних висловленнях зустрічаємо такі: *Alack! Alas! Christ! Darn! Dear! God! Indeed! Lord! Ochone! Waesuck / Waesucks! Waly! Welladay! Wellaway / Wellaways! Wirra! Woe!*

Як свідчить ілюстративний матеріал, наявність у семантичній структурі досліджуваних лексичних одиниць однієї або декількох сем песимізму, які вказують на його базові («негативні очікування», «невіра», «невпевненість», «біль»), суміжні («горе», «страждання», «сумнів», «пригніченість») та супутні («скарги», «негативне ставлення», «тривога», «незадоволення», «роздратування», «розчарування», «нудьга») ознаки, є передумовою, що визначає потенційну здатність даної одиниці до вживання у песимістичних висловленнях.

Звертає на себе увагу той факт, що із 40 виокремлених у ході семантичного аналізу основних якісних ознак песимізму однослівними вигуками експлікується тільки 15. Це можна пояснити: 1) тенденцією до мінімізації вербального вираження негативних емоцій; 2) здатністю емоційно-оцінних вигуків негативно оцінки акцентувати найбільш релевантні для песимістичного висловлення ознаки песимізму.

Зважаючи на багатозначність вищезазначених вигуків, зауважимо, що їх песимістичний потенціал визначається впливом контекстуальних маркерів песимізму на контекстуально обумовлені значення, що створюють контекст, який вказує на стани та емоції, котрі відображають якісні ознаки песимізму. Наведемо приклади:

"I have been evil. I have been unkind. I have lied. Oh! Oh! Oh! I have been unfaithful. My heart has been wicked. I have joined with those who have done evil things. Oh! Oh! Oh! I have stolen. I have been false. I have been cruel! Oh! Oh! Oh!" (Th. Dreiser, p. 290).

У запропонованому песимістичному висловленні базова ознака песимізму «біль», яка актуалізується за допомогою відповідної семи песимізму у структурі лексичного значення однослівного непохідного вигуку *Oh!* (*used to express strong emotion, such as surprise, fear, anger, or pain*), доповнюється експліцитною песимістичною автохарактеризацією, яка розгортається навколо контекстуальних маркерів песимізму *"I have been evil"*, *"I have been unkind"*, *"I have lied"*, *"I have been unfaithful"*, *"My heart has been wicked"*, *"I have joined with those who have done evil things"*, *"I have stolen"*, *"I have been false"*, *"I have been cruel"*. Наведені вище маркери, які демонструють усвідомлення мовцем негативних наслідків своїх попередніх вчинків, що може стати передумовою для формування песимізму як атрибутивного стилю, разом із багаторазовим використанням вигуку *Oh!* продукують контекст, який свідчить про актуалізацію ситуативного типу песимістичної акцентуації. Наведемо інший приклад:

He seemed torn by some mighty grief. As I softly withdrew I could hear him groaning. "God! God! God!" Not that he was calling upon God; it was a mere expletive, but it came from his soul (J. London, p. 70).

Однослівний похідний вигук *God!*, у структурі лексичного значення якого зафіксовано семи песимізму *"disappointment"* та *"disbelief"*, які є індикаторами базової ознаки песимізму «невіра» та супутньої ознаки «розчарування» (*God! – used to express disappointment, disbelief, frustration, or the like*), доповнюється в аналізованому висловленні контекстуальним маркером песимізму, який не тільки вказує на горе, що його переживає головний герой (*"mighty grief"*), а й акцентує увагу на його емоційному стані (*"he seemed torn"*). Лексична одиниця на позначення фонаційного компонента невербальної комунікації *"groaning"* є маркером, який підтверджує пригнічений стан мовця.

Як свідчить ілюстративний матеріал, описані вище однослівні вигуки вживаються також у вигляді сполучень непохідних вигуків з похідними (*O, dear! Oh, dear! O horror! O despair! O misery! O Lord!* та ін.), що, у свою чергу, сприяє процесу продукування песимістичних висловлень. Наприклад: *...she sighed to herself, "Oh, dear, what shall I do, what shall I do?" It seemed to her that every one else was behaving very badly* (E. M. Forster, p. 86).

Сполучення непохідного вигуку *Oh!* (*used to express strong emotion, such as surprise, fear, anger, or pain*), який у даному песимістичному висловленні вказує на актуалізацію базової ознаки песимізму «біль», та похідного вигуку *Dear!* (*mild expressions of regret, sorrow, pity etc.*), у семантиці якого зафіксовано сему песимізму *"sorrow"*, що експлікує суміжну ознаку песимізму «страждання», відтворює атмосферу розпачу, болю та страждання. Повторене двічі риторичне запитання *"what shall I do?"* доповнює песимістичне висловлення вказівкою на невпевненість, відчай, безнадію. Контекстуальний маркер песимізму *"sighed"* позначає фонаційний компонент невербальної комунікації, який акцентує увагу на особливостях невербальної поведінки комуніката-песиміста.

Вигуки-словосполучення, які демонструють здатність до оформлення песимістичних висловлень, є похідними конструкціями, які представлені як вільними, так і усталеними

(фразеологічними) сполуками: *Poor creatures! Poor me! My grief! My sorrow! My ruin! My despair! Blast it / you! Dear me! For God's sake! Just my luck! Oh, hard luck! Worse luck! Woe is / on me!* та ін. Вільні словосполучення формують незамкнену систему, яка демонструє тенденцію до постійного розширення. Вигуківі словосполучення-фразеологізми є лексикографічно зафіксованими мовними одиницями.

Наведемо приклади лексичного оформлення песимістичних висловлень за допомогою вигуків-словосполучень:

"Lord, how gloomy it is!" her husband groaned. "Poor creatures!" (V. Woolf, p. 5).

Песимістичний потенціал вільного вигуківого словосполучення *Poor creatures!* підтверджується наявністю однослівного похідного вигуку *Lord!*, (*used in exclamatory phrases to express surprise, delight, dismay, etc.*), який у структурі свого лексичного значення містить сему песимізму "*dismay*", що вказує на актуалізацію суміжної ознаки песимізму «пригніченість». Лексична одиниця на позначення песимізму "*gloomy*" у структурі лексичного значення якої зафіксовано семи песимізму, які експлікують базові («сум», «негативні очікування», «безнадія», «невдача», «відчай») та суміжні («понуристь», «пригніченість») ознаки песимізму, є контекстуальним маркером, який сприяє формуванню песимістичного контексту. Таку ж саму функцію виконує ЛО на позначення фонаційного компонента невербальної комунікації "*groaned*".

Наведемо інший приклад:

"Woe is me! Woe is me! It were better not to have a child at all. It were better to remain as barren as the rocks, than to have children whose heads are controlled by foreigners" (Bole Butake, p. 223).

Використання мовцем фразеологічного вигуківого словосполучення *Woe is me!* (*used to say that you are extremely unhappy or in a difficult situation*) вказує на переживання нещастя (базова ознака песимізму «нещастя») та непрості життєві обставини, що каузують песимістичну комунікативну поведінку (контекстуальний маркер песимізму – "*to have children whose heads are controlled by foreigners*"). Маркер "*It were better not to have a child at all. It were better to remain as barren as the rock ...*" доповнює песимістичне висловлення вказівкою на розчарування, розпач та відчай мовця.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проведене дослідження дає підстави для висновку про те, що емоційні вигуки негативної оцінки (однослівні непохідні, однослівні похідні, вигуки-словосполучення) є афективами – індикаторами песимістичної комунікативної поведінки мовця. Актуалізуючи у мовленні базові, суміжні та супутні ознаки песимізму, досліджені лексичні одиниці здійснюють лексичне оформлення песимістичних висловлень та вказують на мовленнєву реалізацію ситуативної песимістичної акцентуації. Зважаючи на результати цього дослідження, перспективним вважаємо виявлення та опис інших вербальних засобів вираження песимізму в сучасній англійській мові.

Джерела та література

1. Жельвис В. И. Поле брани. Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира : монография / В. И. Жельвис. – М. : Ладомир, 1997. – 330 с.
2. Каптюрова О. В. Вигуки сучасної англійської мови (системний та дискурсивний аспекти) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Олена В'ячеславівна Каптюрова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : [б. в.], 2005. – 231 с.
3. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 685 с.
4. Попова Н. Б. Дискурсивные практики иронии в творчестве Франсуа Мари де Вольтера / Н. Б. Попова // Вестн. Челябин. гос. ун-та. – 2014. – № 7, вып. 89. – С. 118–122.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінолог. енцикл. / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
6. Черняк О. П. Структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості висловлень осуду (на матеріалі англомовного художнього дискурсу) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Оксана Павлівна Черняк ; Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : [б. в.], 2005. – 252 с.
7. Шаховский В. И. Человек лгущий в реальной и художественной коммуникации / В. И. Шаховский // Человек в коммуникации. Аспекты исследований. – Волгоград : Перемена, 2005. – С. 173–204.

8. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – М. : Книж. дом «Либроком», 2009. – 208 с.
9. Bole Butake. *Dance of the Vampires and Six Other Plays* / Butake Bole. – African Books Collective, 2013. – 394 p.
10. Dreiser Th. *An American Tragedy* / Theodore Dreiser. – NY : Crowell, 1974. – 874 p.
11. Forster E. M. *A Room with A View* / Edward Morgan Forster. – Sheba Blake Publishing, 2015. – 167 p.
12. London J. *Sea Wolf* / Jack London. – London : Urban Romantics, 2012. – 250 p.
13. Woolf V. *The Voyage Out* / Virginia Woolf. – Bookclassic, 2015. – 271 p.

References

1. Zhelvis, Vladimir. 1997. *Pole Brany. Skvernosloviie kak Sotsyalnaia Problema v Yazikakh i Kulturakh Mira*. Moskva: Ladomyr.
2. Kaptiurova, Olena. 2005. “Vyhuky Suchasnoi Anhliiskoi Movy (Systemnyi ta Dyskursyvnyi Aspekty)”. PhD diss., Kyivskiy Natsionalnyi Universytet Imeni T. Shevchenka.
3. Yartseva, Victoriia. 1990. *Lynhvisticheskii Entsyklopedicheskii Slovar*. Moskva: Sovetskaia Entsyklopediia.
4. Popova, Nina. 2014. “Diskursivnyie Praktiki Ironii v Tvorchestve Fransua Mari de Voltera”. *Vestnik Cheliabinskogo Gosudarstvennogo Universiteta* 89 (7): 118–122.
5. Selivanova, Olena. 2006. *Suchasna Linhvistyka: Terminolohichna Entsyklopediia*. Poltava: Dovkillia-K.
6. Cherniak, Oksana. 2005. “Strukturno-Semantychni ta Komunikatyvno-Prahmatychni Osoblyvosti Vyslovlenn Osudu (na Materiali Anhlovnoho Khudozhnoho Diskursu)”. PhD diss., Chernivetskyi Natsionalnyi Universytet Imeni Yu. Fedkovycha.
7. Shakhovskiy, Victor. 2005. “Chelovek Lgushchii v Realnoi i Khudozhestvennoi Kommunikatsyi”. *Chelovek v Kommunikatsyi: Aspekty Issledovaniia*, 173–204. Volgograd: Peremena.
8. Shakhovskii, Victor. 2009. *Kategorizatsiia Emotsyi v Leksiko-Semanticheskoi Sisteme Yazyka*. Moskva: Knizhnyi Dom “Librokom”.
9. Bole, Butake. 2013. *Dance of the Vampires and Six Other Plays*. African Books Collective.
10. Dreiser, Theodore. 1974. *An American Tragedy*. New York: Crowell, 1974.
11. Forster, Edward Morgan. 2015. *A Room with A View*. New York: Sheba Blake Publishing.
12. London, Jack. 2012. *Sea Wolf*. London: Urban Romantics.
13. Woolf, Virginia. 2015. *The Voyage Out*. New York: Bookclassic.

Бойчук Валентина. Аффективы как вербальные средства выражения пессимизма в английском языке.

Исследованы структурные и функциональные особенности эмоциональных междометий негативной оценки, которые являются аффективами-идентификаторами пессимистического коммуникативного поведения говорящего. Выявлен корпус междометий, потенциальная способность которых оформлять пессимистические высказывания подтверждается контекстуальными маркерами пессимизма, указывающие на экспликацию его качественных признаков. Выяснено, что однословные производные и производные междометия содержат в структуре своих лексических значений одну или несколько сем пессимизма, которые указывают на его базовые, смежные и сопутствующие признаки, что является предпосылкой, определяющей способность данного междометия к употреблению в пессимистических высказываниях. Выявлено, что междометия-словосочетания, демонстрирующие способность к оформлению пессимистических высказываний, являются производными конструкциями, которые представлены как свободными, так и фразеологическими словосочетаниями. Пессимистический потенциал аффективов – идентификаторов пессимистического коммуникативного поведения определяется влиянием контекстуальных маркеров пессимизма на контекстуально обусловленные смыслы, которые создают пессимистический контекст. Доказано, что эмоциональные междометия негативной оценки указывают на речевую реализацию ситуативной пессимистической акцентуации.

Ключевые слова: междометия, пессимистическое высказывание, пессимистическое коммуникативное поведение, аффективы, качественные признаки пессимизма.

Boichuk Valentina. Affective Interjections as Verbal Means of Expressing Pessimism in Modern English. The article highlights structural and functional features of emotional interjections of negative evaluation which are affective identifiers of pessimistic communicative behavior. We investigate the interjections, whose potential ability to complete pessimistic utterances is determined by the use of contextual markers of pessimism, which indicate the explication of its qualitative characteristics. It is found out that one-word underived interjections and one-word derived interjections have in the structure of their lexical meanings one or a few semes of pessimism pointing out its basic, adjoining and attendant features which is a prerequisite that determines the ability of the interjections to be used in pessimistic utterances. It is proved that phrasal interjections, which demonstrate the ability to complete pessimistic utterances, are derived constructions, represented both by free and stable (phraseological) units. The pessimistic potential of affective identifiers of pessimistic communicative behavior is determined by the influence of contextual markers of pessimism on the contextually dependent meanings which form pessimistic context. It is demonstrated that emotional interjections of negative evaluation identify speech realization of the situational pessimistic accentuation.

Key words: interjections, pessimistic utterance, pessimistic communicative behavior, affective interjections, qualitative characteristics of pessimism.